QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil 10-son)
PEDAGOGIKA
PEDAGOGY
https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i10.185

OLIY TA’LIM VA YOSHLAR TASHKILOTLARI HAMKORLIGIDA TALABA-YOSHLAR VATANPARVARLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

A.Maxmudjonov
Qo‘qon davlat universiteti Yoshlar bilan ishlash, ma’naviyat va ma’rifat bo‘limi boshlig‘i

Annotatsiya. Maqolada talaba-yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda oliy ta’lim muassasalari va yoshlar tashkilotlari hamkorligining pedagogik mohiyati yoritilgan. Hamkorlikning ijtimoiylashtiruvchi, ta’limiy, tarbiyaviy, kommunikativ va tashkiliy funksiyalari tizimlashtirilib, mazkur jarayonni loyihalashning maqsadli, tashkiliy-texnologik, motivatsion, faoliyatli hamda diagnostik komponentlari asoslangan. Shuningdek, integrativ modelni amaliyotga joriy etish bosqichlari, hamkor subyektlarning vazifalari va natijadorlikni baholash mezonlari taklif etilgan. Tahlil natijalari vatanparvarlik tarbiyasini alohida tadbirlar yig‘indisi sifatida emas, balki talabaning fuqarolik pozitsiyasi, milliy o‘zligi va ijtimoiy mas’uliyatini rivojlantiruvchi uzluksiz pedagogik tizim sifatida tashkil etish zarurligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: vatanparvarlik tarbiyasi, oliy ta’lim, yoshlar tashkilotlari, pedagogik hamkorlik, integrativ model, fuqarolik mas’uliyati, ijtimoiy faollik, refleksiv monitoring.

Аннотация. В статье раскрывается педагогическая сущность сотрудничества высших образовательных учреждений и молодежных организаций в воспитании студентов в духе патриотизма. Систематизированы социализирующая, образовательная, воспитательная, коммуникативная и организационная функции сотрудничества, обоснованы целевой, организационно-технологический, мотивационный, деятельностный и диагностический компоненты процесса. Предложены этапы внедрения интегративной модели, распределение задач между субъектами и критерии оценки результативности. Патриотическое воспитание рассматривается как непрерывная педагогическая система развития гражданской позиции, национальной идентичности и социальной ответственности студента.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, высшее образование, молодежные организации, педагогическое сотрудничество, интегративная модель, гражданская ответственность, социальная активность.

Abstract. The article examines the pedagogical essence of cooperation between higher education institutions and youth organizations in fostering patriotism among university students. It systematizes the socializing, educational, developmental, communicative and organizational functions of cooperation and substantiates its goal-oriented, organizational-technological, motivational, activity-based and diagnostic components. Stages for implementing an integrative model, stakeholder responsibilities and performance criteria are proposed. Patriotic education is interpreted as a continuous pedagogical system that develops students’ civic position, national identity and social responsibility.

Keywords: patriotic education, higher education, youth organizations, pedagogical cooperation, integrative model, civic responsibility, social engagement.

KIRISH

Globallashuv, raqamli axborot oqimlarining keskin jadallashuvi va qadriyatlar tizimidagi o‘zgarishlar oliy ta’lim oldiga kasbiy jihatdan yetuk mutaxassis bilan bir qatorda, mustahkam fuqarolik pozitsiyasiga ega, milliy manfaatlarni anglaydigan va jamiyat taraqqiyotiga daxldor shaxsni tarbiyalash vazifasini qo‘ymoqda. Talabalik davri dunyoqarash, hayotiy maqsad va ijtimoiy mas’uliyat shakllanadigan muhim bosqich bo‘lgani sababli vatanparvarlik tarbiyasi aynan oliy ta’lim muhitida tizimli pedagogik yondashuvni talab etadi [1; 8].

Vatanparvarlikni faqat davlat ramzlariga hurmat yoki harbiy burch bilan cheklash mazkur tushunchaning zamonaviy mazmunini to‘liq ifodalamaydi. U milliy o‘zlikni anglash, tarixiy xotirani asrash, huquqiy madaniyat, ijtimoiy tashabbuskorlik, kasbiy mas’uliyat, axborot xurujlariga nisbatan tanqidiy munosabat hamda Vatan taraqqiyotiga amaliy hissa qo‘shishga tayyorlik kabi o‘zaro bog‘liq fazilatlarni qamrab oladi. Shu ma’noda, oliy ta’lim va yoshlar tashkilotlari hamkorligi auditoriyadagi nazariy ta’limni ijtimoiy tajriba, jamoaviy faoliyat va real tashabbuslar bilan birlashtiradigan muhim mexanizmdir [1; 7].

Maqolaning maqsadi oliy ta’lim muassasasi va yoshlar tashkilotlari hamkorligida talaba-yoshlar vatanparvarligini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini tizimlashtirish hamda ularni amaliyotga joriy etish modelini taklif qilishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda pedagogik va ijtimoiy-falsafiy adabiyotlarni qiyosiy-tahliliy o‘rganish, tizimli yondashuv, modellashtirish, pedagogik kuzatish natijalarini umumlashtirish hamda normativ-huquqiy hujjatlar mazmunini tahlil qilish usullaridan foydalanildi. Metodologik asos sifatida kompetensiyaviy, shaxsga yo‘naltirilgan, faoliyatli, sinergetik va refleksiv yondashuvlar qabul qilindi. Ushbu yondashuvlar talabaning tarbiyaviy jarayondagi passiv obyekt emas, balki maqsad qo‘yuvchi, tanlov qiluvchi va natijani baholovchi faol subyekt ekanini e’tirof etadi [6; 9].

Hamkorlik pedagogik jihatdan umumiy maqsad, o‘zaro ishonch, vakolat va mas’uliyatning aniq taqsimoti, muntazam muloqot hamda teskari aloqa asosida tashkil etiladigan subyektlararo faoliyat sifatida talqin qilindi. Bunday yondashuv oliy ta’limning akademik va tarbiyaviy salohiyatini yoshlar tashkilotlarining tashabbuskorlik, tengdoshlar ta’siri, ko‘ngillilik va ijtimoiy safarbarlik imkoniyatlari bilan uyg‘unlashtiradi.

HAMKORLIKNING PEDAGOGIK FUNKSIYALARI

Oliy ta’lim va yoshlar tashkilotlari hamkorligining samarasi ularning vazifalari bir-birini takrorlamasdan, yagona natijaga yo‘naltirilganida namoyon bo‘ladi. Hamkorlikning asosiy funksiyalarini quyidagicha guruhlash mumkin:

1. Ijtimoiylashtiruvchi funksiya talabaning jamoa, mahalla va fuqarolik jamiyati bilan real munosabatlarga kirishishini ta’minlab, ijtimoiy tajriba va daxldorlik hissini rivojlantiradi.

2. Ta’limiy funksiya tarixiy, huquqiy, siyosiy va madaniy bilimlarni amaliy vaziyatlar bilan bog‘laydi, axborotni tanqidiy tahlil qilish va asoslangan xulosa chiqarish ko‘nikmasini shakllantiradi.

3. Tarbiyaviy funksiya sadoqat, mas’uliyat, fidoyilik, bag‘rikenglik va adolat kabi qadriyatlarning xulq-atvor me’yoriga aylanishiga xizmat qiladi.

4. Kommunikativ funksiya tengdoshlar, pedagoglar va hamkor tashkilotlar o‘rtasida ochiq muloqot, bahs-munozara va kelishuv madaniyatini rivojlantiradi.

5. Tashkiliy funksiya maqsad, resurs, muddat, ijrochi va natija ko‘rsatkichlarini muvofiqlashtirib, tarbiyaviy ishlarni mavsumiy kampaniyadan uzluksiz jarayonga aylantiradi.

Mazkur funksiyalar o‘zaro integratsiyalashganda talaba tarix va qadriyatlar haqidagi bilimni egallash bilangina cheklanmaydi; u o‘z pozitsiyasini jamoada ifodalaydi, muammoni hal etishga hissa qo‘shadi, qabul qilgan qarorining ijtimoiy oqibatini baholaydi va shaxsiy rivojlanishiga refleksiv munosabat bildiradi. Natijada vatanparvarlik hissiy shior darajasidan fuqarolik xulqi va amaliy faoliyat darajasiga ko‘tariladi.

INTEGRATIV PEDAGOGIK MEXANIZM

Hamkorlik mexanizmi besh o‘zaro bog‘liq komponentdan tarkib topadi. Ularning yaxlitligi tarbiyaviy mazmun, faoliyat va baholashning bir-biridan uzilib qolishiga yo‘l qo‘ymaydi.

Komponent	**Mazmuni**	**Kutiladigan pedagogik natija**
Maqsadli	Ijtimoiy buyurtma, tarbiyaviy maqsad va o‘lchanadigan natijalarni belgilash	Fuqarolik pozitsiyasi va Vatan taraqqiyotiga daxldorlik
Motivatsion	Talabaning qiziqishi, ehtiyoji va shaxsiy maqsadini umumiy qadriyatlar bilan bog‘lash	Ichki rag‘bat va ixtiyoriy faol ishtirok
Tashkiliy-texnologik	OTM, yoshlar tuzilmalari va hamkor subyektlar vazifalarini taqsimlash; metod va resurslarni tanlash	Izchil, muvofiqlashtirilgan tarbiyaviy muhit
Faoliyatli	Loyiha, keys, munozara, ko‘ngillilik, tarixiy-madaniy tashrif va media tashabbuslarini bajarish	Ijtimoiy, kommunikativ va amaliy kompetensiyalar
Diagnostik-refleksiv	Boshlang‘ich va yakuniy diagnostika, o‘zini baholash, teskari aloqa va korreksiya	Natijadorlikni dalillarga asoslanib takomillashtirish

Integrativ mexanizmning bosh sharti — hamkorlikni faqat tadbir o‘tkazish yoki hisobot tayyorlash bilan tenglashtirmaslikdir. Har bir faoliyat turi aniq pedagogik muammoni hal qilishi, talabaning ma’lum kompetensiyasini rivojlantirishi va natijani baholash vositasiga ega bo‘lishi kerak. Masalan, tarixiy obidaga tashrif ma’lumot berish bilan yakunlanmasdan, oldindan muammoli topshiriq, joyida kuzatish, manbalarni qiyoslash, yakunda esa media loyiha yoki refleksiv esse bilan davom ettirilsa, uning ta’limiy va tarbiyaviy samarasi ortadi.

MODELNI AMALIYOTGA JORIY ETISH BOSQICHLARI

1. Diagnostik bosqichda talabalarning vatanparvarlik haqidagi tasavvuri, fuqarolik faolligi, axborot madaniyati, qiziqishi va ehtiyojlari aniqlanadi.

2. Loyihalash bosqichida maqsad, mavzu, hamkorlar, resurslar, metodlar, xavflar va natija indikatorlari belgilanib, umumiy yo‘l xaritasi ishlab chiqiladi.

3. Amalga oshirish bosqichida auditoriya va auditoriyadan tashqari faoliyat, raqamli va an’anaviy vositalar, individual hamda jamoaviy topshiriqlar uyg‘unlashtiriladi.

4. Monitoring bosqichida jarayonning qamrovi emas, talabadagi mazmuniy o‘zgarishlar — motiv, bilim, xulq va amaliy tashabbus dinamikasi kuzatiladi.

5. Refleksiya va korreksiya bosqichida talabalar, pedagoglar va yoshlar yetakchilari natijani birgalikda tahlil qilib, keyingi faoliyat mazmuniga tuzatish kiritadi.

Baholashda ijtimoiy-motivatsion, metodik-tashkiliy va amaliy-ko‘nikmali mezonlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Birinchi mezon talabaning milliy qadriyatlarga munosabati, daxldorlik va ichki motivini; ikkinchisi tarbiyaviy faoliyatni tushunish, rejalashtirish va hamkorlikda ishlash qobiliyatini; uchinchisi esa ijtimoiy tashabbus, loyiha va jamoat faoliyatida egallangan ko‘nikmalarni aks ettiradi [1]. Yuqori, o‘rta va quyi darajalar uchun aniq indikatorlar belgilanishi subyektiv bahoni kamaytiradi.

MUHOKAMA

Taklif etilgan mexanizmning afzalligi shundaki, u vatanparvarlik tarbiyasini mazmun, faoliyat va natija birligida ko‘radi. Biroq modelning samaradorligi bir qancha shartlarga bog‘liq: pedagog va yoshlar yetakchilarining metodik tayyorgarligi; talabalarning ixtiyoriy va ongli ishtiroki; rahbariyat tomonidan tashkiliy-resurs yordami; mahalla, jamoatchilik va boshqa hamkorlar bilan barqaror aloqa; shuningdek, raqamli makonda xavfsiz va ishonchli kontentdan foydalanish.

Amaliyotda uchraydigan asosiy xatarlar — tadbirbozlik, faqat qamrov soniga tayanish, talabaning individual xususiyatlarini e’tibordan chetda qoldirish va yakuniy refleksiyaning mavjud emasligidir. Ularni bartaraf etish uchun har bir loyihaning pedagogik pasportini ishlab chiqish, unda maqsadli kompetensiya, ishtirokchi roli, faoliyat mahsuli, baholash mezoni va teskari aloqa usulini ko‘rsatish tavsiya etiladi. Bu yondashuv tarbiyaviy ishlarni boshqariladigan va o‘lchanadigan jarayonga aylantiradi.

XULOSA

Oliy ta’lim va yoshlar tashkilotlari hamkorligi talaba-yoshlar vatanparvarligini rivojlantirishning muhim ijtimoiy-pedagogik resursidir. Uning natijadorligi umumiy maqsad, aniq vazifalar taqsimoti, faoliyatga asoslangan metodlar, uzluksiz monitoring va refleksiv teskari aloqa birligiga bog‘liq. Integrativ model talabaning milliy o‘zlik va tarixiy xotira

haqidagi bilimini fuqarolik mas’uliyati, ijtimoiy tashabbus va kasbiy faoliyat bilan bog‘lash imkonini beradi. Shunday ekan, vatanparvarlik tarbiyasi epizodik tadbirlar majmui emas, balki oliy ta’limning o‘quv, ma’naviy-ma’rifiy va ijtimoiy faoliyatini birlashtiruvchi uzluksiz pedagogik tizim sifatida tashkil etilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Axralova M.A. Talaba-yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda oliy ta’lim va yoshlar tashkilotlari hamkorligining pedagogik texnologiyalari: pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi qo‘lyozmasi. – Namangan, 2026.

2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.

3. O‘zbekiston Respublikasining 2016-yil 14-sentabrdagi O‘RQ-406-son «Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida»gi Qonuni.

4. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 5-iyuldagi PF-5106-son «Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va O‘zbekiston yoshlar ittifoqi faoliyatini qo‘llab-quvvatlash to‘g‘risida»gi Farmoni.

6. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916.

7. Putnam R.D. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. – New York: Simon & Schuster, 2000.

8. Osler A. Education and Schooling for Peace and Human Rights. – London: Taylor & Francis, 2020.

9. Arthur J. The Formation of Character in Education. – London: Routledge, 2021.

10. Davies I. et al. The Palgrave Handbook of Global Citizenship and Education. – Cham: Palgrave Macmillan, 2023.